

Work in progress

"Adamastos. 100 jaar socialistische diamantbewerdersbond"

Reeds 1 jaar na het eerste deel, verschijnt in oktober 1995 het tweede deel van de reeks "Bijdragen tot de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging van Antwerpen", uitgegeven door het AMSAB-Centrum Louis Major te Antwerpen (1). Dit kon gebeuren dankzij het gelukkig toeval dat de diamantbewerdersbond in 1995 100 jaar bestaat en een wetenschappelijke historiek wou om zijn viering in de kijker te zetten. Hierdoor verwierf het Antwerps filiaal van het AMSAB ook het nog overgebleven archief van de Algemene Diamantbewerdersbond van België.

Hoewel niet de oudste Antwerpse vakbond - in 1856 werd de Boekdrukkersbond reeds opgericht en in 1868 de Sigarenmakersbond - was de diamantbewerdersbond één van de invloedrijkste binnen de Antwerpse socialistische vakbeweging.

De titel, die wellicht vreemd aandoet, werd gekozen om de rijke etymologie van het woord "diamant". De begripsomschrijving van "**adamastos**", het Griekse woord waar diamant is van afgeleid is, is perfect toepasbaar op de ADB: onverbiddelijk en hard wegens de stakingen die - vooral in de beginperiode - in extreme omstandigheden gevoerd werden; ongehuwd omdat de bond zolang vasthield aan zijn onafhankelijke positie tegenover de Belgische Werkliedenpartij. Dit wordt nog duidelijker in de korte samenvatting van het boek:

In de tweede helft van de vorige eeuw, in een tijd van volle technologische ontwikkeling, ontstond te Antwerpen een bloeiende diamantindustrie waarvan de produktie-methodes nochtans ambachtelijk aandeden vergeleken met de andere industriesectoren van die tijd.

De **diamantnijverheid** kan ook niet eenvoudig ingedeeld worden in arbeiders en patroons. De structuur van de diamantnijverheid zit heel wat ingewikkelder in elkaar, met kooplieden-fabrikanten, eigenaars van werkhuizen, entrepreneurs die arbeiders tewerkstellen maar veelal zelf ook diamantbewerker zijn, eigenwerkmakers, loketwerkers, arbeiders - met een zeer verschillende opleiding en aanzien - en leerjongens. Daartussen bestonden dan nog vele varianten. In de eerste organisaties van diamantbewerders treffen we dan ook zowel patroons als arbeiders aan, net zoals in het ambachtelijke gildesysteem dat reeds in de Middeleeuwen bestond.

In de uiterst **woelige periode 1895-1928** slaagde de Antwerpse Diamantbewerdersbond erin alle geledingen van diamantarbeiders te verenigen en uit te groeien tot één van de machtigste vakbonden van Antwerpen. Ondanks de belemmering van de werking door artikel 310 van de wetgeving - waardoor iedereen bestraft werd die de arbeid belemmerde - en de nog moeilijk tot organisatie te overhalen arbeiders, startte de bond reeds vanaf zijn stichting, op 19 augustus 1895, met acties voor meer schaftijd en een beperking van het aantal leerlingen. Daarbij dient gewezen te worden op de niet geringe steun die de jonge bond van zijn Nederlandse - reeds beter georganiseerde - tegenhanger, de Algemene Nederlandse Diamantbewerdersbond, ontving. In de diamantsector werd - door de nauwere internationale contacten en door het groter gevaar voor de verplaatsing van de nijverheid - het belang van een internationale coördinatie bij acties vlug ingezien. De oprichting van het Wereldverbond van Diamantarbeiders in 1905 bezegelde de samenwerking van vakbonden uit alle diamantcentra. Het Wereldverbond trachtte door het invoeren van gelijke arbeidsvoorwaarden de argumenten van de patroons inzake behoud van de concurrentiepositie te neutraliseren. De eerste eisen die zowel in de ADB als in het Wereldverbond geformuleerd werden waren verbetering van de werkvoorwaarden, vermindering van de arbeidsduur, een beter vastgelegd loon en vooral - juist om betere werkvoorwaarden te creëren - een beperking van het aantal leerlingen in het vak. Opmerkelijk hierbij is het vasthouden van de ADB aan zijn onafhankelijke positie tegenover politieke partijen, hoewel zijn bestuursleden actief waren in de Belgische Werkliedenpartij. Dit wordt deels verklaard door de propagandistische activiteiten van de bond die concurreerde met andere organisaties van diamantbewerders. Eerst was dat de Continental, dan, vanaf 1904 - de hevigste concurrent - de Gilde en vanaf 1907 de Christelijke Belgische Diamantbewerderscentrale. Maar nog tal van andere factoren speelden mee in dit streven naar autonomie. Het bestuur van de ADB stond sterk op het behoud van zijn reeds verworven machtspositie en wou zich niet onderwerpen aan een nationaal overkoepelend orgaan. De bijna exclusief Antwerpse basis van de vakbond was hieraan niet vreemd. Bovendien was er al een eerdere - voor de bond logischer - centralisatie gebeurd door de aansluiting bij het Wereldverbond van Diamantbewerders. De ADB voelde zich ook door de BWP gehinderd in zijn streven naar corporatistische afsluiting van het vak. De Werkliedenpartij was immers voorstander van een vrije be-

Diamantslijperij met aandrijfriemen eind 19^e eeuw (Provinciaal Diamantmuseum Antwerpen)

Algemene Diamantbewerker-

bond van België. Door de late aandacht van de ADB voor het platteland kreeg de katholieke vakbond een voorsprong bij de syndicalisatie van de plattelandarbeiders. Hun aansluiting bij een vakbond was immers gestart toen het diamantvak evolueerde van een aanvullend inkomen bij de agrarische opbrengst naar een industrieel hoofdkomen.

Mede door de rol van Van Berckelaer tijdens de Eerste Wereldoorlog ontstond een groeiend vertrouwen tussen de ADB en de werkgevers en kreeg overleg de bovenhand. Dit gebeurde - vanzelfsprekend - niet in één keer, stakingen en lock-outs werden echter eerder uitzonderlijk.

Doordat de patroonsorganisatie - die tijdens de oorlog opgerichte Belgische Juweliersvereniging - en de ADB beide organisaties waren die hun aanhang vooral in de stad Ant-

werpen rekruteerden, konden ze vaak één standpunt innemen tegen de gemeenschappelijke vijand : de **diamantnijverheid op het platteland**. Bovendien werd in Antwerpen vooral grof geslepen, waarbij de prijs van het slijpen - tenminste tot de opkomst van de automatisatie in de sector - slechts een fractie van de totaalprijs van de steen uitmaakte. De lonen konden dus al makkelijker verhoogd worden in de stad dan op het platteland waar kleinere stenen geslepen werden waardoor de lonen wel bepalend waren voor de winst. Daarbij mag men ook de structuur van de diamantindustrie niet uit het oog verliezen. Vele diamantairs waren geen eigenlijke werkgevers en de meeste overeenkomsten met de ADB schaalden niet hén maar wel de tussenpersonen zoals de entrepreneurs. In 1927 verving een sterkere patroonsorganisatie, het Syndicaat der Belgische Diamantnijverheid (SBD), de BJV en werd de eerste collectieve arbeids-overeenkomst getekend. Tevens ontstonden de eerste overlegorganen. De ADB was nu wel de machtigste bond maar veel diamantbewerkers buiten Antwerpen ontsnapten aan zijn gezag en tucht. Daarenboven kreeg de bond nu meer concurrentie van de Christelijke Diamantbewerkercentrale, die op het platteland reeds beter geïntegreerd was. Enkel Brussel, Boom, Turnhout en Brugge waren centra waar ADB-leden de meerderheid van de diamantbewerkers uitmaakten.

Vanaf 1923 versterkte de bond zich financieel door het invoeren van de progressieve contributie. In 1927 werd

roepskeuze en keurde het weigeren van leerlingen door de ADB af. Door de eigen structuur van de nijverheid en de ambachtelijke aard van het werk had een groot deel van de leden ook een meer corporatief-liberale ingesteldheid. Tenslotte waren de BWP en de ADB ook nog op een ander terrein in een concurrentieslag verwickeld : beide beheerden een eigen coöperatie en een persorgaan. Het dispuut rond het al dan niet aansluiten bij de Syndikale Kommissie van de Belgische Werkliedenpartij werkte als een splijtzwam in de ADB en belemmerde de bloei van de bond. De voorstanders van de aansluiting bij de Syndikale Kommissie verenigden zich in de Algemene Belgische Diamantbewerkerbond (ABDB) en noemden zich de "geroyeerden". De polemiek tussen de ADB en de geroyeerden werd gevoerd in hun respectievelijke organen, "De Volkstribuun" en "De Werker" en was een remmende factor in de ontwikkeling van de socialistische arbeidersbeweging te Antwerpen.

In 1912 werd Louis Van Berckelaer voorzitter van de ADB en hij leidde - geholpen door zowel de Syndikale Kommissie als door de internationale samenwerking tussen de vakbondsorganisaties - na de staking van 1913 de geroyeerden terug in de bond. Nog vóór de Eerste Wereldoorlog, maar later dan de Christelijke Diamantbewerkercentrale, kreeg de ADB - vooral dankzij ex-geroyeerde Gustaaf Laroche - aandacht voor de diamantproductie op het platteland. De naam van de bond veranderde van Antwerpse Diamantbewerkerbond in

een crisiskas opgericht, het Voorzienigheidsfonds der Belgische Diamantnijverheid, waarin de patroons reeds mee bijdroegen.

Zonnestraal, de instelling van de bond voor zieke diamantbewerkers werd niet alleen met ledenbijdragen gefinancierd, maar ook met de opbrengst van allerlei benefieten en door de inzameling van koperen steeltjes (2). Waar het geld vroeger diende om jenever van te kopen, werd dit nu besteed aan Zonnestraal.

De stichting van De Daad door de ADB in 1929, destijds de modernste diamantslijperij - opgericht met het oog op beter financieel beheer van de bondsgoederen, als voorbeeld voor de andere fabrieken en als werkplaats bij lock-outs - zorgde even voor spanningen met de patroons.

Inzake inwilliging van de eisen werd vooral succes geboekt op gebied van de arbeidsduurverkorting, de vakantieregeling en de sociale wetgeving. Alle regelingen golden echter voor leden van de ADB, die vasthield aan de verplichte aansluiting. Daarop kwam reactie van de CBD die de wet van 24 mei 1921 (vrijheid van vereniging) inriep en gelijk kreeg.

De periode 1923-1929 kunnen we als de grootste bloeiperiode van de bond beschouwen. Het is ook de grootste expansieperiode van de Belgische diamantindustrie, waarbij Antwerpen opkwam als grootste diamantcentrum ten koste van Amsterdam.

De crisis van de jaren dertig was lang en hevig met slechts sporadisch een heropleving. Daaruit volgde dat er geen hoge eisen konden gesteld worden. Een uitkomst werd gezocht in een betere reglementering van het diamantbedrijf.

Hoewel de bond reeds eerder de kritiek van de communisten had moeten slikken kreeg hij nu te maken met een communistische oppositie die hem strijdbaarder wou zien. Ook kreeg de ADB nog meer concurrentie van de sterker wordende CBD. Vanaf de driedelige regering van Zeeland en de gezamenlijke verovering van de 40-urenweek ontstond echter tussen beide vakbonden een bondgenootschap dat bezegeld werd met een beginselakkoord.

Tegen het opkomend fascisme reageerde de ADB heftig, maar - opnieuw vanuit een corporatistische reflex - ingeweken joden werden wegens hun clandestien aanleren van het vak en hun zwartwerken aangeklaagd. Patroons, onder wie ook joden, die hun diamanten illegaal in Duitsland lieten slijpen, werden door de ADB hevig aangevallen.

Van links naar rechts : Jan Bartels, Louis Romeo, Jef Groesser; samen vormden zij het "Rode Trio" (AMSAB - CLM, fonds ADB)

Het Londense Ruwsyndicaat slaagde er niet in de markt te regelen. Door de economische malaise kreeg de bond een grotere belangstelling voor economische problemen. Productiebeperking werd aanvaard in ruil voor het behoud van de werkgelegenheid. De jaren dertig zullen bekend blijven als sombere tijden voor de ADB : het Voorzienigheidsfonds werd opgeheven evenals de Gemengde Looncommissie.

Hoewel de overheid financieel niet tussenkwam in deze periode - tenzij voor de opleiding en de herscholing van de talloze werkloze diamantarbeiders - speelde ze wel een grote rol in de organisatie van de overlegstructuur in de diamantnijverheid. Een doorgedreven organisatie van het diamantbedrijf werd nu aanvaard en zelfs verdedigd in verschillende plannen, al dan niet met regeringssteun. De instelling van het Nationaal Paritair Comité op 10 september 1935 met een regeringsafgevaardigde als voorzitter was daar het gevolg van. Reeds op 11 november 1935 had dit als positief resultaat dat er een principeakkoord getekend werd inzake de 40-urenweek. Vanaf dan werd de syndicale actie binnen de Paritaire Kommissie gevoerd : huisindustrie, wettelijke loonregeling, arbeidsduur, herscholing, invoering loonboekje, tewerkstelling, betaalde vakantieweek, enz. Hoewel in deze periode de 40-urenweek werd ingevoerd en de overlegstructuur op poten werd gezet, kan men gerust stellen dat de Belgische diamantnijverheid en de ADB zich nooit volledig hersteld hebben van de crisisperiode van de jaren dertig.

Na de turbulente gebeurtenissen tijdens de **Tweede Wereldoorlog** - waarin Antwerpen duizenden joodse diamantbewerkers en patroons verloor - werd de ADB door

een volledig vernieuwd bestuur terug opgericht. Volgens de plannen van de clandestiene vakbeweging, tijdens de oorlog opgesteld, werd van een nieuwe structuur vertrokken. De vakbeweging werd één van de vier onafhankelijke takken van de socialistische arbeidersbeweging, waardoor de ADB zijn neutraliteitsprincipe niet meer diende in te roepen. De invoering van de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid, veranderde de taak van de vakbond. De mutualiteitsfunctie werd overgeheveld naar de Federatie van Mutualiteiten en in de werklozensteun kwam de overheid al tussen van vóór de oorlog.

Na de oorlog werd de storm- en drangperiode van de ADB afgesloten. De vooraanstaande rol van de ADB, vooral in de Antwerpse vakbeweging - onder meer door zijn voortrekkersrol op het vlak van het overlegsindicalisme - was uitgespeeld. Numeriek nog maar een kleine vakbond, vergeleken met de grote centrales, kon de bond zich nog enkel door zijn vooruitstrevende arbeidsvoorwaarden onderscheiden. De achteruitgang van het aantal leden was reeds begonnen in de jaren dertig toen na opeenvolgende stopzettingen van de nijverheid vele diamantbewerkers een stabielere job zochten. Door de geringe toekomst perspectieven in de sector bleef verjonging uit waardoor het probleem van de vergrijzing acuut werd. De voornaamste zorg van de bond werd nu het behoud van de werkgelegenheid en de arbeidsvoorwaarden, zeker in Antwerpen waar alle grote fabrieken dreigden te verdwijnen door de bouwspeculatie in de diamantwijk.

Om sterker te staan fuseerden zowel de CBD als de ADB met andere vakbondscentrales. De CBD werd in juli 1982 de Christelijke Vervoer- en Diamantbewerkercentrale. De ADB fuseerde eerst tot Algemene Kleding- en Diamantbewerkerbond (december 1993) en werd vanaf november 1994 tot **ABVV-Textiel, Kleding en Diamant**.

Vanaf de jaren zeventig, maar voornamelijk in de jaren tachtig is de diamantindustrie totaal veranderd. Deze anachronistische proto-industrie evolueerde recentelijk naar een hypermoderne industrie, niet in het minst dankzij het Wetenschappelijk en Technisch Onderzoekscentrum voor Diamant, een afdeling van de in 1973 - wederom door de overheid - opgerichte Hoge Raad voor Diamant. Enkele branches, zoals de snijders, dreigen door de verregaande automatisering uit de boot te vallen. Door de nieuwe slijpwijzen voor de Japanse markt blijven de goedgeschoolde slijpers echter zeer gegeerd. Een ander lichtpunt voor de toekomst is de nieuwe start van het Wereldverbond van Diamantbewerkeren dat de arbeidsvoorwaarden van alle diamantbewerkeren in alle productiecentra tracht gelijk te krijgen. Hiermee is het verhaal rond. Toen de concurrentie van de goedkopere Antwerpse

Diamantzagerij jaren '30 (Provinciaal Diamantmuseum Antwerpen)

markt de arbeidsvoorwaarden te Amsterdam bedreigde, ging de Algemene Nederlandse Diamantbewerkerbond het zwakkere broertje ADB helpen om dezelfde en zelfs betere arbeidsvoorwaarden te bekomen. Nu helpt de ADB op zijn beurt, mede in het belang van de Belgische diamantbewerkeren, de vakbonden in de lage loonlanden... (Ma.V.)

Op 25 oktober 1995 om 19u. wordt het rijkelijk geïllustreerde boek voorgesteld tijdens een academische zitting in het Provinciehuis te Antwerpen, Koningin Elisabethlei 22.

- (1) Het eerste deel geeft een overzicht van de interprofessionele socialistische vakbeweging : Van Goethem, G., *Wording en Strijd van het socialistisch vakverbond van Antwerpen*, Antwerpen, 1994.
- (2) Dit waren koperen staafjes die tussen de slijptang bevestigd werden om de dop waarin de te slijpen diamant zat in de gewenste richting te buigen. Na enige tijd waren deze versleten maar men kreeg er nog wat geld voor.

In opdracht van Bond Moyson Oost-Vlaanderen werd door Brigitte De Mulder, in het AMSAB verantwoordelijk voor het departement Iconografie, een rondreizende tentoonstelling gemaakt rond **de geschiedenis van de socialistische mutualiteiten in Oost-Vlaanderen**. De tentoonstelling werd geopend op 1 mei 1995 en doet in de loop van het jaar verschillende steden in Oost-Vlaanderen aan. Paule Verbruggen, medewerkster van het archief, schreef een begeleidende brochure over de geschiedenis van de socialistische mutualiteiten met de titel : **"Van ziekenzorg tot integrale welzijnszorg"**. (P.V.)